

EMZİRMENİN GEBELİĞİ ÖNLEYİCİ ETKİSİ VE BUNUN AİLE PLANLAMASINDAKİ YERİ

THE CONTRACEPTIVE EFFECT OF LACTATION AND IT'S IMPORTANCE IN FAMILY PLANNING

Stj. Dr. Aylin Arı* Stj. Dr. Kiraz Çoban* Stj. Dr. Mercan Durmaz*
Dr. Osman Günay**

ÖZET : Kayseri ili Hacılar bucak merkezinde son 3 yılda doğum yapmış 177 kadında emzirmenin gebeliği önleyici etkisi anket yöntemiyle araştırılmıştır.

Kadınların % 20.9 unun emzirmenin gebeliği önlediğine inandığı, buna karşın emziren kadınların % 28.6 sının gebe kaldığı için emzirmeyi sonlandırdığı saptanmıştır.

Emzirme süresiyle doğum sonu amenore süresi arasında pozitif yönde, zayıf bir korelasyon bulunmuştur. Doğum sonu amenore süresi anne yaşıyla doğru orantılı olarak uzamaktadır. Gebelik sayısının doğum sonu amenore süresine etkisi görülmemiştir.

SUMMARY : An investigation in a subdistrict of Kayseri, named Hacılar in order to discover the effect of breast-feeding on contraception is carried out. The inquiry method is applied on 177 women who delivered their last babies 3 years ago.

Twenty point nine percent of the women believed that breast-feeding is a contraceptive method. Although the belief (that lactation has contraceptive effect) is general twenty eight point six percent of the lactiferous women terminated lactation because of another pregnancy intervening.

There is a weak correlation between lactation and postpartum amenorhea. There is a positive correlation between mother's age and postpartum amenorhea. There is no relationship between the number of pregnancy and postpartum amenorhea.

* K.Ü. Gevher Nesibe Tıp Fakültesi Dönem V stj. Doktorları.

** K.Ü. Gevher Nesibe Tıp Fakültesi Toplum Hekimliği B.D. Asistanı.

GİRİŞ

Günümüzde hızlı nüfus artışının toplumların gelişimini olumsuz yönde etkilediği bilinen bir gerçektir. Bu nedenle aile planlaması hizmetleri giderek önem kazanmaktadır. Gebelikten korunmak için uygulanan birçok yöntemin yanısıra, bazı kadınların uzun süre emzirerek gebelikten korunmağa çalıştıkları bilinmektedir (1).

Emzirmenin gebeliği önleyici etkisi yıllardan beri bilinmekle beraber, bunun süresi ve güvenilirliği kesin olarak bilinmemektedir. Bu konuda son yıllarda değişik görüşler ortaya atılmış ve çeşitli araştırmalar yapılmışa başlanmıştır (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9).

Emzirme sırasında artan prolaktin ovulasyonu engellemekte ve bunun sonucu amenore ortaya çıkmaktadır (4, 9). Emzirme olmadığı zaman genellikle doğumdan 12 hafta sonra menstruasyon ve 18 hafta sonra da ovulasyon meydana gelmektedir (3). Emziren kadınlardaysa doğum sonu amenore süresi şehirsal kesimde 1-6 ay, kırsal kesimde 5-22 ay kadar uzamaktadır (7).

Menstruasyon başlamadan önce ovulasyon ve gebelik olması son derece nadir görülür (2). Bu nedenle emzirmenin gebeliği önleyici etkisi amenore süresindeki uzama miktarıyla ölçülebilir.

Bu araştırmada yarı kentsel özellik gösteren bir bölgede kadınların emzirmenin gebelikten koruduğuna ne oranda inandıkları ve emzirmenin gebeliği ne ölçüde önlediğinin saptanması amaçlanmıştır.

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ :

Araştırma Kayseri iline bağlı Hacılar bucak merkezinde yapılmıştır.

Hacılar Kayseri'ye 10 km uzaklıkta, yarı kentsel bir yerleşim yeridir. Bölge halkının eğitim düzeyi çok düşük olup özellikle 30 yaşın üstündeki kadınlarda okur yazar yok gibidir. Son yıllarda bölgede aile planlaması yöntemleri yaygınlaşmakta, fakat genellikle bilinçsiz olarak uygulanmaktadır.

Araştırma bölgeden, son 3yılıda doğum yapmış 200 kadın üzerinde yapılmıştır. Kadınlar sağlık ocağındaki aile zarflarından sistematik örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Örneğe çıkan kadınlar evlerinde ziyaret edilerek anket uygulanmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgular tablolar halinde gösterilmiş ve gerekli görülenler iki ortalama arasındaki farkın önem kontrolü testiyle incelenmiştir. Emzirme süresiyle doğum sonu amenore süresi ara-

sındaki korelasyon katsayısı hesaplanmış ve regresyon doğrusu çizilmiştir (8).

BULGULAR

Örnek grubuna seçilen 200 kadından 177 siyle görüşülmüş ve anket uygulanmıştır. Araştırmaya katılma oranı % 87.5 tur. Araştırma grubunun yaşlara dağılımı tablo 1 de, eğitim durumuna dağılımı ise tablo 2 de gösterilmiştir.

Tablo 1 : Araştırma Grubundaki Kadınların Yaş Gruplarına Dağılımı

Yaş Grupları	Kadın Sayısı	%
15 — 19	17	9.6
20 — 24	72	40.6
25 — 29	40	22.5
30 — 34	28	15.8
35 — 39	12	6.7
40 ve Üzeri	8	4.5
Toplam	177	100.0

Tablo 2 : Araştırma Grubundaki Kadınların Eğitim Durumuna Dağılımı

EĞİTİM DURUMU	Kadın Sayısı	%
Okur yazar değil	120	67.7
Okur yazar	13	7.3
İlkokul mezunu	42	23.7
Ortaokul ve üzeri	2	1.3
TOPLAM	177	100.0

Tablo 3 : Araştırma Grubundaki Kadınların Gebelik Sayılarına Dağılımı

GEBELİK SAYISI	Kadın Sayısı	%
1	31	17.5
2	43	24.3
3	30	16.9
4	19	10.7
5	21	11.9
6	12	6.8
7 ve üstü	21	11.9
TOPLAM	177	100.0

Ortalama gebelik sayısı : 3.68 ± 0.18

Tablo 4 : Araştırma Grubundaki Gebelikten Korunması Gereken Kadınların Aile Planlaması Yöntemlerini Uygulama Durumu

YÖNEM UYGULAMA DURUMU	Kadın Sayısı	%
Uyguluyor	95	66.4
Uygulamıyor	48	33.6
TOPLAM	143	100.0

Araştırma grubundaki kadınlardan halen çocuk isteyenler, gebe olanlar ve diğer nedenlerle gebelikten korunması gerekmeyenler ayrıldıktan sonra geri kalan 143 kadın gebelikten korunması gereken grup olarak kabul edilmiş ve bunların % 66.4 ünün aile planlaması yöntemi uyguladığı saptanmıştır.

Tablo 5 : Araştırma Grubundaki Aile Planlaması Yöntemi Uygulayan Ailelerin Uyguladıkları Yöntemlere Dağılımı

UYGULANAN YÖNTEM	Aile Sayısı	%
Geri Çekme	32	33.7
Rahim İçi Araç (RİA)	22	23.1
Hap (Oral Kontraseptif)	17	17.9
Kaput (Kondom)	1	1.1
Diğer	23	24.2
TOPLAM	95	100.0

Tabloda görüldüğü gibi en çok uygulanan yöntem «Geri Çekme Yöntemidir. RİA ve oral kontraseptif uygulanan yöntemlerin % 41 ini oluşturmaktadır.

Tablo 6 : Araştırma Grubundaki Gebelikten Korunması Gerektiği Halde Korunmayan Kadınların Korunmama Nedenleri

Yöntem Uygulamama Nedeni	Kadın Sayısı	%
Emziriyor	13	27.1
Yöntem Bilmiyor	12	25.0
Kocasını İstemiyor	3	6.3
Diğer	20	41.6
TOPLAM	48	100.0

Görüldüğü gibi gebelikten korunması gerektiği halde korunmayan kadınlarda en önemli korunmama nedeni emzirme, yani emzirmenin gebelikten koruyacağı inancıdır.

Tablo 7 : Emzirmenin Gebelikten Korumasıyla İlgili İnançların Yaş Gruplarına Dağılımı

Emzirme Gebelikten Korur Mu?	15 - 29		Yaş Grupları 30 Yaş ve Üstü		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Korur	18	14.0	19	39.6	37	20.9
Korumaz	78	60.5	23	47.9	101	57.1
Bazan Korur	10	7.7	2	4.2	12	6.8
Bilmiyorum	23	17.8	4	8.3	27	15.2
TOPLAM	129	100.0	48	100.0	177	100.0

$$X^2 = 14.087$$

$$P < 0.01$$

Tablo 7 de görüldüğü gibi kadınların % 20.9 u emzirmenin gebeliği önlediğine inanmaktadır. Bu inanç 30 yaşın üstündeki kadınlarda 15 - 29 yaş grubundakilerden daha yaygındır. Aradaki fark istatistiksel olarak önemlidir.

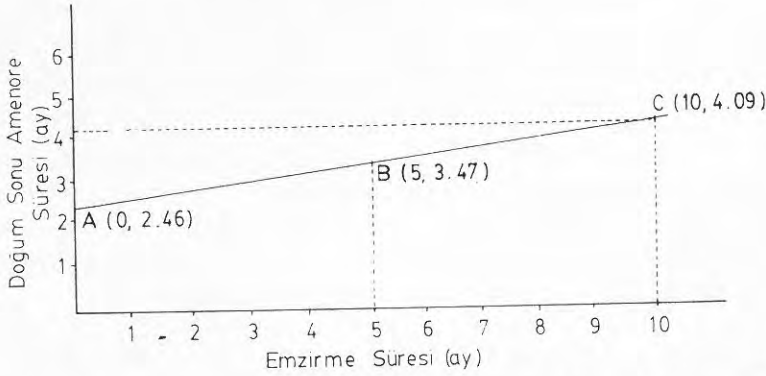
Tablo 8 : Araştırma Grubundaki Emzirmeyi Sonlandıran Kadınların Emzirmeyi Sonlandırma Nedenlerine Dağılımı

Emzirmeyi Sonlandırma Nedeni	Kadın Sayısı	%
Yeteri Kadar Emzirmiş	52	38.2
Gebe Kalmış	39	28.6
Sütü Kesilmiş	26	19.1
Hastalanmış	7	5.1
Diğer Nedenler	12	8.8
TOPLAM	136	100.0

Tablo 9 : Araştırma Grubundaki Kadınlarda Emzirme Süresiyle Doğum Sonu Amenore Arasındaki İlişki

Emzirme Süresi (Ay)	Doğum Sonu Amenore Süresi (Ay)											
	0-2		3-5		6-8		9-11		11+		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
0	7	87.5	1	12.5	0	0.0	0	0.0	0	0.0	8	100.0
1-6	26	63.4	10	24.4	4	9.7	1	2.4	0	0.0	41	100.0
7-12	7	25.9	8	29.6	6	22.2	2	7.4	4	14.9	27	100.0
13+	9	31.0	7	24.1	4	13.8	3	10.3	6	20.7	29	100.0
Toplam	49	46.7	26	24.8	14	13.3	6	5.7	10	9.5	105	100.0

Korelasyon Katsayısı : 0.384 P<0.05

Şekil 1 : Emzirme Süresiyle Doğum Sonu Amenore Süresi Arasındaki İlişki

Tablo 10 : Araştırma Grubundaki Kadınlarda Yaşın Doğum Sonu Amenore Süresine Etkisi

Yaş Grupları	n	Ortalama Amenore Süresi (Ay) ($\bar{X} \pm S_x$)	S_d
15 - 29	106	3.69 \pm 0.34	3.48
30 ve Üstü	41	5.92 \pm 0.84	5.22
TOPLAM	147	4.18 \pm 0.56	6.78

t=2.527 P<0.01

Tablo 11 : Araştırma Grubundaki Kadınlarda Gebelik Sayısı İle Doğum Sonu Amenore Süresi Arasındaki İlişki

Gebelik Sayısı	n	Ortalama Amenore Süresi (Ay) ($\bar{X} \pm S_x$)	S_d
1 - 3	90	3.70 \pm 0.36	3.38
4 ve Üstü	57	4.92 \pm 0.70	5.07
TOPLAM	147	4.18 \pm 0.56	6.78

t=1.605

P>0.05

TARTIŞMA

Örnek grubuna seçilen 200 kadından 177 siyle görüşülebilmektedir. Araştırma grubundaki kadınların eğitim seviyesi düşük olup, kadınların ancak 1/3 ü okuma yazma bilmektedir. Araştırma grubundaki kadınlarda ortalama gebelik sayısı 3.68 \pm 0.18 olarak saptanmıştır.

Hacılar İbucak merkezindeki gebelikten korunması gereken kadınların % 66.4 ünün gebelikten korunduğu görülmüş, en sık uygulanan yöntemin «Geri Çekme» olduğu saptanmıştır. Gebelikten korunması gerektiği halde korunmayan kadınların % 27.1 inin emzirmenin gebelikten koruduğuna inandığı için korunmadığı anlaşılmıştır.

Araştırma grubundaki kadınların % 20.9 u emzirmenin gebelikten koruduğuna inanmaktadır. Emzirmenin gebelikten koruyacağı inancı 30 yaşın üstündeki kadınlarda 15-29 yaş grubundaki kadınlardan daha yaygın olarak bulunmuştur.

Emziren kadınların % 28.6 sının gebe kaldığı için emzirmeyi sonlandırdığı saptanmıştır. Bu durum emzirmenin gebeliği önlemede yeterince etkili olmadığını göstermektedir.

Araştırma grubundaki kadınlarda emzirme süresiyle doğum sonu amenore süresi arasında pozitif yönde zayıf bir korelasyon bulunmuştur (Korelasyon katsayısı: 0.384). Prema (6) yaptığı araştırmada emzirme süresiyle doğum sonu amenore süresi arasında kuvvetli bir korelasyon bulmuştur.

Doğum sonu amenore süresinin yaşla ilişkili olduğu görülmüştür. 15-29 yaş grubunda ortalama amenore süresi 3.69 \pm 0.34 ay olduğu halde 30 yaş ve üstü yaş grubunda 4.18 \pm 0.84 ay olarak bulunmuştur. Erdal'ın (5) Çubuk Eğitim ve Araştırma Sağlık Grup Başkanlığı bölge-

sinde 1977 yılında yaptığı araştırmada 30 yaşın üstündeki kadınlarda doğum sonu amenore süresi 30 yaşın altındakilerden daha uzun bulunmuştur.

Doğum sonu amenore süresinin gebelik sayısı ile ilişkili olmadığı saptanmıştır. 1-3 gebeliği olanlarda ortalama amenore süresi 3.70 ± 0.36 ay, 4 ve daha fazla gebeliği olanlardaysa 4.92 ± 0.70 ay olarak bulunmuştur. Aradaki fark istatistiksel olarak önemsizdir.

S O N U Ç

Hacılar bucak merkezinde, son 3 yılda doğum yapmış 177 kadın üzerinde yapılan bu araştırmada şu sonuçlar elde edilmiştir.

Hacılar bucak merkezindeki gebelikten korunması gereken kadınların % 66.4 ü korunmaktadır. En sık uygulanan yöntem «Geri Çekme» yöntemidir. Korunanların % 41 kadarı etkili yöntemleri uygulamaktadır. Gebelikten korunması gerektiği halde korunmayan kadınların % 27.1 i emzirmenin gebeliği önlediğine inandığı için korunmamaktadır. Bütün kadınların % 20.9 u emzirmenin gebelikten koruduğuna inanmaktadır. Yani bölgede emzirmenin gebelikten koruduğu inancı yaygındır ve aile planlamasını etkilemektedir.

Araştırmada emzirmenin gebeliği yeterince önlemediği saptanmıştır. Emziren kadınların % 28.6 sının gebe kaldığı için emzirmeyi sonlandırdığı saptanmıştır. Emzirme süresiyle doğum sonu amenore süresi arasında pozitif yönde zayıf bir korelasyon bulunmuştur.

Doğum sonu amenore süresinin anne yaşıyla ilişkili olduğu ve 30 yaşın üstündeki kadınlarda bu sürenin daha uzun olduğu bulunmuştur. Gebelik sayısının doğum sonu amenore süresine etkisi görülmemiştir.

K A Y N A K L A R

1. Bloek, W.: Spacing of Children Sexüel Abstinence and Breast Feeding in Rural Ghana, Soc. Sci. Med., 10 : 5 : 225, 1976.
2. Calderone, Mary, S.: Lactation, Manual Contraceptive Practice, The Williams Wilkins Company. 1964.
3. Camerone, P., et al.: Lactation and Anticonception, Manuel of Feeding Infants and oYung Children. 1976.

4. Delvoye, P.: The Contraceptive Effect of Breast-Feeding, Family Health and Family Planning., International Children's Centre. 1979.
5. Erdal, R.: Emzirme Süresi ve Emzirmenin Gebeliği Önleme Üzerine Etkisi, Toplum Hekimliği Doçentlik Tezi, Hacettepe Tıp Fakültesi, 1979.
6. Prema, K., et al.: Lactation and Fertility, Am. J. Clin. Nut., 32 : 6 : 1298, Jun 1979.
7. Rosa, F.: The Influence of Breast-Feeding on Fertility, Bulletin of the International Paediatric Association. Beirut, 1 : 6 : 33, Apr. 1976.
8. Sümbüloğlu, K.: Sağlık Bilimlerinde Araştırma Teknikleri ve İstatistik. Ankara, Çağ Matbaası, 1978.
9. Vis, H.L.: Lactation and Reproduction, Bulletin of the International Paediatric Association. Brucells, 1 : 6 : 30, 1976.